

Judit Niran
Három karcolat Osvátnak
(a Nyugat zenei cikkeiről)

1. Pozsonyi út – nagyon régen

A Pozsonyi út nevű faluban, abban az időben, amikor a történelmi fordulat még nem következett be, csak elő-lengedezett, a hetvenes években, mikor gimnazistaként a Nyugatot olvastam, úgy tűnt, mintha az elmúlt heti kulturális folyóiratot tartottam volna a kezemben. Ugyanaz a hirdető humanizmus sugárzott az írásokból, mint amelyet az iskolai Bartók-ünnepségen éltem meg, az a közönség- (munkás-paraszt-értelmiségi) nevelő, a művészetbe vetett világmegváltó hit, amelyet kiváló tanárom, az izgalomtól szinte dadogva, prédikált az énekórákon. Mintha a Nugatosok oly szépet teremtettek volna, hogy azon még az idő is elcsodálkozott és nem tudta rászárni magát, hogy továbbléljen. Az óra megállt, várt néhány évtizedet, aztán a kilencvenes években hirtelen meglődött, hogy örült sebességgel behozza a lemaradást. Az ezredfordulóra az a bizonyos kultúra, amelyet addig öröknek hittünk, mintha egy csapásra eltűnt volna.

A hatvanas és hetvenes években azonban még törzsi szabályok irányították az életet a Pozsonyi úton. A törzs öregjei az asszonyok voltak. Zeneiskolák osztálytermeiben, vagy presszóknak tanítottak, ez utóbbiban mignont ettek és „duplát” ittak. Általában kis termetűek voltak, hajuk szürke és mindig frissen daturolt. Folyton óriási kapszos retiküljükben kotorásztak gyógyszer, zsebkendő, vagy rúzs után.

E – többségükben, azt hiszem, zsidó – „nénik” voltak a komolyzene szakértői, élvezői, tanárai és továbbvivői. Az első zongoratanárnóm, Bözsi néni is közéjük tartozott. A férjével élt egyszobás lakásában, ahol a konyhát a bejárati fal nyílásába behelyezett rezsó képviselte. A lakás egyetlen szobáját betöltötte az óriás zongora. Az élet többi kelléke, úgy, mint kihúzható dívány, asztal, szekrény és néhány szék, annyira össze volt zsúfolva, hogy a bútorok között néhol nem is lehet

tett elmenni, hacsak valamelyiket ideiglenesen odébb nem tolt az ember. A zongorát kották, csipkék és egyéb hasznos tárgyak borították be.

Bözsi néni kicsi volt és kerek. Minden kerekded volt rajta és körülötte: tömzsi ujjai, arca, puha, rekedtes hangja, a szájából ritmikusan kipöfentett füstkarikák, és aprócska köhintései, amelyekre a füst ingerelte. Valahogy még a zene és a gyerekek iránti szeretete is puha és kerek volt. Kezében állandóan cigaretta, csak akkor rakta le, amikor előjátszott nekünk. Ilyenkor az erre a célra a zongorán tartott hamutartó peremére támasztotta a féligszívott cigarettát. Próbáltam a kezére koncentrálni, amint játszott, de nem tudtam levenni a szemem a fehér csikkről,

amely egyik végén füstölgött, míg a másikon, mintha vérzett volna, félelmetesen vörös volt az ajkáról rátapadt rúzstól.

Bözsi néni ott volt minden koncerten, amelyre „az embernek el kellett mennie”. Rengeteg darabot ismert, a zongorarepertoárból szinte mindent, ami akkoriban ismerhető volt. Minden zenei kérdésről volt véleménye – komoly tudásra alapozott, de mégis egyéni véleménye, amelyet érdemes volt meghallgatni, mert mindig tanult belőle az ember. Több nyelven beszélt, rengeteget olvasott, és tette ezt úgy, mintha ennél mi sem lett volna természetesebb. Sosem hallottam panaszkodni. Mintha eszébe sem jutott volna, hogy egy miniatűr kis kuckón, koncerten, színházon és könyveken kívül az embernek bármi másra is szüksége lehetne.

Sokan vannak közöttünk, akik még emlékeznek Bözsi néniére és a többi ismert és ismeretlen Pozsonyi úti néniére. Ők voltak törzsem intellektuális vezérei. Máig is előttem van kicsi, intelligens szemük, hallom cigarettától kopott, vattapuha hangjukat. Mintha csak ma lenne: néhány perccel korábban érek a zongoraórára, és amíg levetem a kabátom, hallgatom hogyan tárgyalják ki, vajon Richter helyesen tette-e, hogy tempót

váltott a Beethoven-szonáta melléktémájában a tegnapi koncerten. „Hát édes Bözsikém, akkor én mennék is, mindjárt hozzám is jön az első gyerek.” „Jól van, Manykám, akkor tehát szerdán a Fischer Annie-n, ahogy megbeszéltük.”

Felém fordul, játszani kezdek, és egy perc múlva ugyanazzal a komolysággal, csendes, biztos és puha hanghordozással javít ki egy frázist a gyerek-darabban, amelyet éppen játszom, mint amellyel Richter Beethoven-játékáról beszélt. Független vonallal gondosan bejelöli a frázisok végét („itt vegyél levegőt”), a hangok fölé írja az újrendet, és a darabban szereplő ismeretlen szavakból szótárt ír a lap aljára: *grazioso* = lágyan kecsesen; *espressivo* = lélekkel, kifejezéssel; *sostenuto* = visszatartva; *leggiero* = légiesen; *ritardando* = visszatartani, lassítani a tempót.

Gyerekkoromban úgy gondoltam, ők már születésükkor öregek voltak, bodorított hajjal, retiküllel, és a Beethoven-szonáták ismeretével jöttek a világra. Minden valószínűség szerint azonban nem így történt: a századforduló óta, sőt talán már korábban is, minden generációban születtek hozzájuk hasonló, zenében rendkívül művelt nők.

Lapozgatom a Nyugatot, nem találok nevüket a zenei cikkek írói között. Nagybecsű szerkesztő úr! Hol vannak a nők – törzsem nagyasszonyai?

2. *New York – nem olyan nagyon régen*

El kell hoznom a könyveket, mondom magamnak a repülőn New York felé közeledve. El kell hoznom a könyveimet férjem New York-i lakásából. De hova? A jeruzsálemi bérlakásba nem fér be még ezer egynéhány azon az ezer egynéhányon felül, amelyet fokozatosan, évente néhány tucatot bőröndbe és dobozba gyömöszölve, áttelepítettem. Különböző bármelyik pillanatban kirúghat a háziúr – hogyan költöztetek tovább ennyi könyvet? El kell tehát adni a könyveket. Ma már minden elérhető az interneten.

A magyar könyvespolcok, amelyek a hall teljes falát beborítják, hozzáférhetetlenek. Férjem, aki nem olvas magyarul, a könyvespolc elé tolta az íróasztalt és két kisebb, gurítható könyvespolcot, és a könyvek fölé, vízszintesen a saját papírjait osztotta be. Megpróbálok odaférni a polchoz, de nem sikerül megmozdítani az íróasztalt. Bemelegyek a másik szobába, keresgélek a telefonkönyvben. Mintha lett volna New York-ban egy antikvárium, amely magyar nyelvű könyveket vásárolt. Nem találok.

Visszamegyek a hallba, bepréselem magam az íróasztal és a polc közötti részbe, és olvasni kezdem a címeiket. Jókai összes, M-ek összes, vagyis Mikszáth, Móricz stb., pontosabban már egyik sem összes, csak a kevésbé kedvesek vannak itt, amelyek évről évre kiszortírozódtak az áttelepítendő csoportjából, Molnárból nem volt összes, ami megvolt, azt már elvittem, átugrom a felső polcra, Eötvös József, Eötvös Károly, mikor fogom ezeket még egyszer elővenni, Gárdonyi Géza, Hatvany Lajos levelezése, Kazinczy Ferenc, Kemény Zsigmond, Misztótfalusi Kis Miklósnak maga személyének, életének, és különös tselekedetinek mentsége, Mellyet Az Irígyek ellen kik a közönséges Jónak eránt meggátolói, irni kénszerítettett, nem, ezt nem bírom, örület ezt itt tárolni, nézzük inkább a tudományos polcot, régi etimológiai szótár, Erdély története, a magyar faj eredete, magyar városnevek jegyzéke, magyar királyok, magyar címerek, a magyar történelem kronológiája, ezeket aligha fogom az ágyba vinni esti olvasmánynak, és pláne New York-ban, Pesten pedig minden rendes könyvtárban megvan, nézzük az alsó polcot, régi világirodalmi lexikon, régi magyar irodalmi lexikon, Nyugat reprint...

A Nyugat reprint. Az a bizonyos (nem egészen teljes) Nyugat reprint, amelyet kötetenként cipeltem Amerikába, illetve az apám küldte utánam, hármásával dobozba csomagolva, a dobozokat gondosan újságpapírral kitömve, hogy a könyvek meg ne sérüljenek. A Nyugatot nem lehet eladni. De hát megvan az interneten. De az nem ugyanaz.

Kicipelek a szobába néhány kötetet, lerakom magam köré az ágyra. Felütöm egyiket a másik után, keresgélek: „Fiam engedje meg, hogy először egy skálát kérjek. C-dúr legyen többször egymásután, kezdetben legyen lassú, széles, aztán gyorsuljon egészen a praestoig. Tudja ugye, hogy a skálát szeretem a legjobban...”, „Chopin [...] finom ujjait, e mohó kereső nyúlványokat, nekiszabadította a síma, lanyhán engedő elefántcsont billentyűknek, a szűzfehéreknek és a buja feketéknek. [...] Férfiügy.”, „Zágon a második tételt szker-cós pajkossággal indítja [...], Molnár kissé tunyán csinálta a dolgát [...], Weinernél a klarinét bugyborékol és gurguláz ...”, „a Szker-cót ha hallom, tücsök vagyok és cirpelni szeretnék...”, „megcsókolta a zene a napot és káprázatos dalnokok születtek, megölelte a Holdat és sápadt álmodók estek a Földre [...], a Nap pedig küldözgette forró sugarait le csodálatos fiainak,

kiknek vére szümfonia volt...”, „Elsőrendű nívóig nőtt technikája sőt dekoráló készsége alárendelten idomult [...] a maga igaz, magyarakentusos zenebeszédéhez...”, „Mikor Lindberg Schubertet, Schumann-t énekel: egerésző oroszlán (feltéve, hogy az oroszlán ezúttal halálos komolyan veszi az egérfogást), hatalmas mancsának legyintésére szétmállik körmei között a nem nekivaló préda...”, „A pálca lecsapódik. Kodály lánghelméje leüti az első akkordokat...”

Nem bírom tovább!!! Kinyitom a telefonkönyvet. Mintha lett volna New York-ban egy magyar könyveket felvásárló antikvárium.

Az ágyon nem maradhatnak a kötetek, feltoronyozom a szoba egyetlen, fél négyzetméternyi bútorral vagy papírral nem borított részén. Másnap a földön ülve újra beleolvasok. Harmadnap órákat töltök Nyugatommal, a negyedik nap megint, aztán újra és újra, az ötödik, hatodik, hetedik nap. Nem tudom abbahagyni.

Már nem a cikkeket olvasom, hanem őket, a Nyugatosokat, indulataikat, hanghordozásukat, a valamikori Budapest levegőjét. Nem számít, hogy a nap ölelgeti a holdat, és hogy oroszlánok és tücskök fogócskáznak a lapokon. Az egész számít: az írásokból áradó jelenlét, valami szavakban ki nem fejezhető szabadságérzet és őszinteség. Mennyien és mennyifélék írtak zenéről! Bárki írhatott a Nyugatba, bárki, akinek gondolata volt a zenéről (és férfi volt). Nem mondták a huszonhat éves Szabolcsi Bencének, hogy „eredj fiam, te még túl fiatal vagy ahhoz, hogy nekünk írjál,” nem mondták Berény Róbertnek, hogy egy festő ne szóljon bele a zeneszek dolgába, nem mondták Csáth Gézának, hogy döntse el végre, hogy író vagy zenekritikus akar-e lenni. Az iránytű pontosan működött: tudták, hogy a legnagyobb érték Bartók, Kodály és Weiner, de tudták azt is, hogy a rangsorolásnál fontosabb az élet, és hogy mindenkiről, aki jelen van, lehet és kell is írni. Nemcsak Bartók volt fontos, hanem Dohnányi és Reinitz, a János vitéz, és a magyar nóta. Senki nem mondta, mint mondták néhány évtizeddel később és mondják a mai napig a kulturális élet vezető személyiségei, hogy hogy lehet „ezeket” Bartókkal egy lapon említeni.

„Elég volt közelsége, az ő varázslatos, sugallatos egyénisége [...] és [a kisvárosban az emberek] zenélni kezdtek [...] Mikor sétáltam az elhagyott utcákon, mind gyakrabban hallottam a zongorákon Bach, Beethoven melódiáit [...] Két művész lakozott benne, egy zeneszerző, kit min-

denki ismert, s egy költő, kit csak kevesen ismer-
tek [...] Egész művész volt és egész lélek. Meg-
indultan gondolok rá...” – e szavakkal búcsúztat-
ta a Nyugat lapjain Lányi Ernőt, a népies dal-
szerzőt – Kosztolányi Dezső!

Írták, amit gondoltak. Természetesen a Nyu-
gatosok között is volt téma- és stíluskód, mégis
úgy tűnik, hogy szabadabban írtak, mint ma.
Nem gondolkodtak túl sokat, nem fontolgatták,
hogy ki mit fog mondani, és hogy miként segíti
ez a cikk a karrierjüket. Írták, naivul és kissé fi-
gyelmetlenül, ami eszükbe jutott. Ezért történt,
hogy például a nem zenész Bálint Aladár egy
karcolatként odavetett hangverseny- ismertetés-
ben megvilágító erejű portrét rajzolt Debussyről,
és stílusának korabeli fogadtatásáról, vagy, hogy
a szintén nem zenész Berény Róbert Joseph
Lhevinne zongoraestjéről írt kritikájában zene-
történeti értékű összefoglalást nyújtott a korabe-
li előadói ideálról. Ezért történhetett, hogy Mol-
nár Antal (ez esetben egy gyakorló zenész és ze-
nekritikus) be merte vallani kételyeit Schönberg
zenei újításával kapcsolatban: benyomásait
Schönberg zenéjéről (a „Der Blaue Reiter” fo-
lyóirat kottamelléklete alapján) három különbö-
ző, egymásnak ellentmondó karcolatban írta
meg – a harmadikban csak kérdések vannak.
A cikk végső üzenete: „nem tudom...”.

És Bartók... Még nem volt eldöntve, hogy
mennyre, hogyan és miért kell Bartókot dicsér-
ni. A Bartók-cikkek hemzsegnak kitérővel,
emocionális részletektől. Írták, amit éreztek –
akkor még szabad volt. Ezért becsúztak olyan
Bartók-ábrázolások is, amelyek ma izléstelennek
és alapvetően elhibázottnak tűnnek („borgőzők,
sikoltozó mámor, izmos férfikarok [...] cikornyás
káromkodások [...] fokosok csillognak és
az asztal alá kiömlött borhoz vér keveredik”).
Mégis, a Nyugat-kritikákból olyan Bartók-képet
kapunk, amely összességében sokkal őszintébb,
mint a néhány évtizeddel később kötelezővé vált
és azóta is kötelező érvényű dicshimnusz. A fia-
tal Szabolcsi a hatvanéves Bartókról írott cikké-
ben merte a Bartók-zene stílusának eredetét a
szerző problematikus belső világában, „feszültsé-
gekkel és kényszerekkel zsúfolt temperamentu-
mában”, és egyenesen az „erőszakban” keresni.
Tóth Aladár ki merte mondani, hogy a modern
zenében a klasszikus formához való ragaszkodás
akadálya a személyes kifejezésnek, és ezért még
Bartók és Kodály műveiben is csak „részletek,
kisebb darabok, egyes tételek (Bartók II. Vonós-
négyes: Lento!!) őrizték meg legtisztábban az

esztétikai elrendezéstől ment, teljesen belülről-
kilépő monumentális szerkesztést”.

Visszagyömöszölöm a köteteket a polcra – hol-
nap utazom. Nem nyitom ki a telefonkönyvet,
tudom, amíg feltétlenül nem kell, nem leszek ké-
pes a Nyugatot eladni.

Így persze nem nehéz, gondolom. Nekik
könnyű volt, mert baráti alapon hozták létre ezt
az egészet. Nem cenzúrázták egymást, a csopor-
ton belül demokrácia volt. Húztak maguk körül
egy bűvös kört, és akiről valamiért elhitték –
pontosabban: Osvát elhitte –, hogy zseni, az
benn volt. Annak nem kellett többet vizsgáznia,
nem kellett bizonyítania. Attól fogva elég volt,
hogy élt, érzett és gondolkodott.

A bűvös kör! De oly sokan elérték a körön
belül, híresek és nem híresek, gazdagok és sze-
gények, sokféle, akár ellentétes irány és ízlés.
A Nyugatosok szerették a fiatalokat, a még-nem-
híresek. Mintha a Nyugat idejében rugalmas-
sabb anyagból lett volna a zenekritika-írók körü-
li bűvös kör fala. Vagy talán csak egy évszázad
távlatából tűnik így?

3. Jeruzsálem – ma

...a Link-ben ülök, a kerthelyiségben, a mellet-
tem lévő asztalnál katonafiúk isszák az ásványvi-
zet, rajtam kívül senki nem ír, manapság az em-
ber nem ír, és semmi esetre sem kézzel, kávéház-
ban, ma csak beszélnek, isszák az ásványvizet,
cigarettáznak, a múltkor azt kérdezte egy kato-
nafiú korú diákom, hogy hogyan éltem túl, hát
mit lehet erre, hát úgy, hogy akkor még meg sem
születtem, a szüleim is gyerekek voltak, megdöb-
bennek, nem értik, mert az idők összezsúklottak,
és felmérhetetlenek az egymásra halmozódó irre-
levánsok, az időjüket vesztett történetek, ame-
lyek rendre feldigitalizálódnak, és ezért van,
hogy mára furcsán ízetlenek a nyugatos szavak,
ceruzahegyező, tintatartó, kultúra, tollhegy, kö-
telező olvasmány, paca, itatós, és idegen a lépé-
sek halk koppanása a macskakövön és meztelen
talpunk alatt a kavics csikorgása a vízparton, a
presszókert mellett egy bukósisakos bőgeti a mo-
tort, nem indulna, csak bőgeti egyre, odamegyek
hozzá, „talán helikopterrel járjak, nyanyus”, na
jó, visszamegyek a helyemre, camparit rendelek,
drága lesz, mindegy, felettem egy óriás pálma a
dinoszauruszok idejéből kiterjeszti szárnyait és
kékesen villog a neonfényben,

...nem tudni honnan ömlik ez a rengeteg be-
széd, miről beszélhetnek vajon a katonafiúk,

nyilván nem koncertről, de hát mi másról lehet ennyit beszélni, amikor a kávéházi asztal szeglete furcsán-régiiesen simul a füzetem alá, meglepetésként idepottyant Nyugat-földről, amely tulajdonképpen akkor még kelet volt nyugat felé vágakozva, ma azonban nem tudja eldönteni, hogy kelet-e vagy nyugat, idepottyant ebbe a messzi országba, amely ezt az ügyet szintén nem tudja eldönteni, arról a kávéházi szegletről van szó ugyanis, amelyen Attila írta, persze campari nélkül, azokat a sorokat, amelyekből ma szégyelljük magunkat, „ha-kol beszeder?” (minden rendben?), húz el mellettem a filozófia fakultás hallgatója, aki a Link-ben, ebben a Jeruzsálemben ritkaságszámba menő, abszolút-nem-kóser kávéházban ma este a pincérnő szerepét játssza, szalvéta kellene, mondom óvatosan, kissé szégyenkezve, amiért ilyesmi jut eszembe, számolatlanul ledob az asztalra egy szalvétaköteget a Link szívet melegítő emblémájával, a borospoharat tartó meztelen női figurával, mindez Jeruzsálemben, a szent városban, ahol megpróbálom összeszedni gondolataimat a Nyugatban megjelent zenei cikkekről,

...miközben a katonák teljesen belegabalyodtak vitájukba, amelyből csak annyit értek, hogy szeptember van, de nem világos, hogy ez miért problematikus, nekem szeptemberről piros szegélyű címke jut eszembe, és kék bekötőpapír, és a kékbe kötött olvasókönyvből kimosolygó, széparcú szocializmusépítő, de bármi jut eszembe, az „out-of-place”, „lo-matim”, nem illik ide, és nem magyaráz meg semmit, mert mindjárt zárnak, anélkül, hogy bárki egy verset írt volna ebben a disznóhúst is felszolgáló Link-ben, és hogy bárkinek elmesélhettem volna, hogy a Nyugat és a Link között húzóó fényévek egy félreeső pillanatában, a gimnáziumi WC-ben, a lányokkal, cigarettázás közben József Attilát szavaltunk, kívülről, naná, hogy kívülről, hát hogyan másképp, mit szól ehhez Osvát, és mit szólnak ehhez a tanítványaim, a zsidók, az arabok, a vallásosak és a nem vallásosak, és mit szólnának ehhez, na ja, a berlini törökök és a londoni hinduk,

...és mi itt mindannyian, akik az Óperenciás tenger innenső-onnansó partján megmarkoljuk az óriás fülét, hogy átvigyen, de hova is, voltaképpen hova vágyódnak (vissza?), mindegy, majd kitaláljuk, ha ott leszünk, egyelőre markoljuk meg jól Óriásunk fülét, vigyen keresztül ezen a rengeteg vizen, fején felhőkarcólósapka, trikója félrecsúszott, kilátszik lila melltartópántja, mi-

niszoknyája fölött pedig le barnult dereka („ha-kol beszeder?”),

...gyerekkoromban még megvolt az a dolog, az az úgynevezett hogysismondjam kultúra, de tegnap, mikor bemegyek a fürdőszobába, látom, tele a kád zavaros vízzel, belenyúlok, kiemelem a már teljesen szétporladt, vagy kétszáz éve beáztatott Beethoven-mellszobrot, mindig túl sokáig hagyom felgyűlni a mosnivalót, azonban ez nem érdekli a cigarettázó katonákat a másik asztalnál, szeptember, erről eszembe jut egy nyár, a Balaton partján, akkor is szavaltunk valamit, kék volt az ég, vitorláshajók úsztak a vízen, és tradicionális, kulturált hullámok bodrozódtak, az ujjaim között egyre ömlik a homok, csak én tudom, hogy ez mind szétporladt kultúra és egyéb márnem-relevánsok, a koncertteremben a széktámlákra erősített, az ülések számát jelző kerámialapok leválnak a már végleg szétfoszlott nézőtérrel és szabadon keringenek az űrben, egy kicsit szédelgek már, félálomban nyúlok a campari után, és azon kapom magam, hogy percek óta nem a Nyugatról írandó cikk vázlatát írom, hanem a kávéház nevét másolom újra és újra mint büntetést a nyári gyerektáborban:

Linkóci kávéház, Grádics utca 3

Linkóci kávéház, Grádics utca 3

Linkóci kávéház, Grádics utca 3

,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3
,	-	,	3

JEGYZETEK:

- Az első, a „Pozsonyi út – nagyon régen” című karcolatban említett zongoratanárnő neve Vadász Ernőné.
- A második, a „New York – nem olyan nagyon régen” című karcolatban idézett cikkek az idézetek sorrendjében (a zárójelben lévő oldalszám az idézett szöveg Breuer János által kiadott cikkválogatásra utal – *Zenei írások a Nyugatban*, Budapest, Zeneműkiadó, 1978 –, az oldalszámmal nem jelölt cikkek nem szerepelnek a kötetben):

Füst Milán: Szigeti József (1909/2), 23;

Lányi Viktor: Rachmaninoff (1910/22), 55;

Berény Róbert: Az U.M.Z.E március 22-i hangversenyén (1912/7), 78, 90;

Berény Róbert: Új magyar zene egyesület (1911/24), 76;

Molnár Antal: Zene és háború (1915/10), 114–115;

Nárai Miklós: Kodály Zoltán szerzői estéje (1918/10), 151–2;

Tóth Aladár: Helge Lindberg (1924/8–9), 240;

Harsányi Zsolt: Kodály gyermekkórusa (1925/8–9), 274;

Kosztolányi Dezső: Lányi Ernő (1923/8), 200–201;

Bálint Aladár: Ceruzával két vendégről (1910/24), 57–58;

Berény Róbert: Lhévinne József (1913/22);

Molnár Antal: A „Blaue Reiter” zeneműleleteiről (1913/4), 98–100;

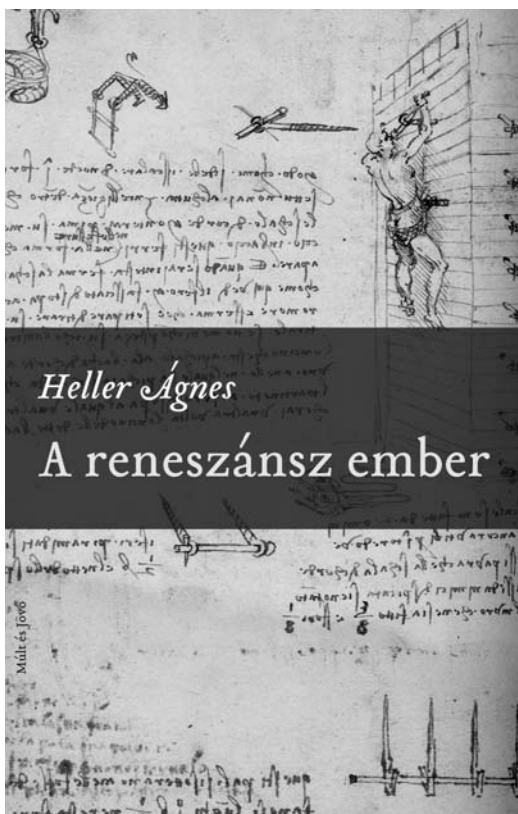
Csáth Géza: Bartók Béla (1908/9);

Szabolcsi Bence: A hatvanéves Bartók Béla (1941/4), 470;

Tóth Aladár: A francia zene új iránya és Darius Milhaud (1921/11), 166.

• A harmadik, a „Jeruzsálem – ma” című karcolatban a fürdőkádból kiemelt szétmálló Beethoven-mellszobor jelenetét Mauricio Kagel 1969-ben készített *Ludwig van* című szatirikus filmje inspirálta.

KIADÓNK GONDOZÁSÁBAN MOST JELENT MEG

A kötet ára: 3900 Ft

Kapható a jobb könyvesboltokban és szerkesztőségünkben.

Heller Ágnes írja, *A reneszánsz ember* második magyar kiadása alkalmából:

A reneszánsz embert több mint harminc évvel ezelőtt, 1964–65-ben írtam. Miután a hetvenes évek során filozófiai gondolkodásom sok mindenben átalakult, szorongva vettem újra kézbe, amikor megkértek a német kiadás előkészítésére 1981-ben. Szorongásom alaptalannak bizonyult. Bár kiderült, hogy a könyvet túlírtam ugyan, mint majdnem mindent abban az időben, de ezen a rövidítésekkel könnyen lehetett segíteni. *A reneszánsz ember*hez való személyes viszonyom 1981 óta nem változott. Úgy érzem ma is, hogy a könyv egységes, s ha újraírnám egyes fejtegetéseit, csak ártanék neki. Ezért csupán megrövidítettem, s legfeljebb egyes szavakat, kifejezéseket helyettesítettem értelmesebb szinonimáikkal. Így a mostani kiadás kétségtelenül jobb, mint a régi volt: megszabadítottam az ismétlésektől, kitérésektől, egynéhány otromba kifejezéstől és a túl gyakori és a szöveg nem indokolta Marx-hivatkozások egyikétől–másikatól...

A reneszánsz ember megírásának idején hittem az úgynevezett nagy elbeszélésben, tehát abban, hogy a Világtörténelem (nagy V betűvel írva!) ellentmondásokon keresztül lesz a végállomás, ahol az ellentmondások megszűnnek, és ahol minden jónak – és rossznak – Jó a vége. Ez a gondolat nem sokat ártott a reneszánsz kor elemzésének, mivel az utána következő polgári korszakot ellentmondásosnak ítélve, nem tartottam szükségesnek a reneszánsz szellemét a haladás alacsonyabb fokára helyezni. Mégis túl gyakran hangzik fel, hogy a reneszánszban valami még nem történt meg, valamit még nem ismertek fel, valamiben még hittek, és hasonlók. A nagy elbeszélés eszméjéből következik az is, hogy a technikai képzelőerő terjedését, továbbá az ember istenülésének – a modernségben majd kiterelvényesedő – gondolatát kevésbé ítéltem vészjóslónak, mint ahogy ma tenném...